

Dwugałęziowe, strunobetonowe żerdzie elektroenergetyczne

Dr inż. Janusz Kubiak, dr inż. Aleksy Łodo, dr inż. Jarosław Michałek,
Politechnika Wrocławska

1. Wprowadzenie

Do budowy napowietrznych linii elektroenergetycznych średnich napięć od 1 do 30 kV wykorzystuje się obecnie przede wszystkim strunobetonowe żerdzie wirowane typu E o długościach $L = 9\text{--}15$ m i siłach wierzchołkowych $P_k = 4,3\text{--}15$ kN [1, 2]. W związku z tym występuje obecnie małe zainteresowanie żerdziami strunobetonowymi typu BSW-12/350 i BSW-14/350, które w latach 1970–90 były podstawowymi elementami do budowy konstrukcji wsporczych w liniach SN [3]. Obecnie używane są one sporadycznie do wymiany żerdzi uszkodzonych.

Strunobetonowe żerdzie dwugałęziowe BSW-12/350 i BSW-14/350 charakteryzują się dobrymi parametrami wytrzymałościowymi w stosunku do swojej masy i niewielkiego zużycia stali. Stosowane były jako słupy przelotowe (pojedyncze) lub odporowe (z kilku żerdzi). Prostokątny przekrój tych żerdzi pozwalał na łączenie ich w konstrukcje złożone, np. bliźniacze, strzałkowe, rozkraczone (A-owe, X-owe), kozłowe (piramidowe – trojak, czworak), portalowe (bramowe) lub w układy konstrukcyjne (słup z zastrzałem albo odciągami) [4].

Konstrukcja typowej żerdzi BSW-14/350 o długości $L = 14,0$ m i nośności użytkowej $P_k = 3,5$ kN, będącej przedmiotem niniejszej pracy była w przeszłości kilkakrotnie zmieniana. Dokonywano modyfikacji kształtu części nasadowej (zamiana przekroju dwuteowego na ceowy) oraz rodzaju i liczby cięgien sprężających (zamiana drutów $20\varnothing 5$ mm na sploty $36 \times 2\varnothing 2,5$ mm i $32 \times 2\varnothing 2,5$ mm lub na 8 drutów $\varnothing 7,5$ mm według propozycji autorów w 1997 roku).

W związku z wprowadzanymi w strunobetonowych żerdziach dwugałęziowych typu BSW licznymi zmianami konstrukcyjnymi, w Instytucie Budownictwa Politechniki Wrocławskiej pod koniec lat osiemdziesiątych minionego wieku przeprowadzono badania żerdzi BSW-14/350 sprężonych 32-ma splotami $2\varnothing 2,5$ (wersja zbrojenia nr 3 – tab. 1) i w 1997 roku ośmioma drutami $\varnothing 7,5$ mm ze stali St1470/1670 (wersja zbrojenia nr 4 – tab. 1). W pracy przedstawiono wybrane wyniki wykonanych badań oraz opracowane na ich

podstawie wnioski i uwagi dotyczące dalszej eksploatacji żerdzi sprężonych BSW-12/350 i BSW-14/350.

2. Opis żerdzi

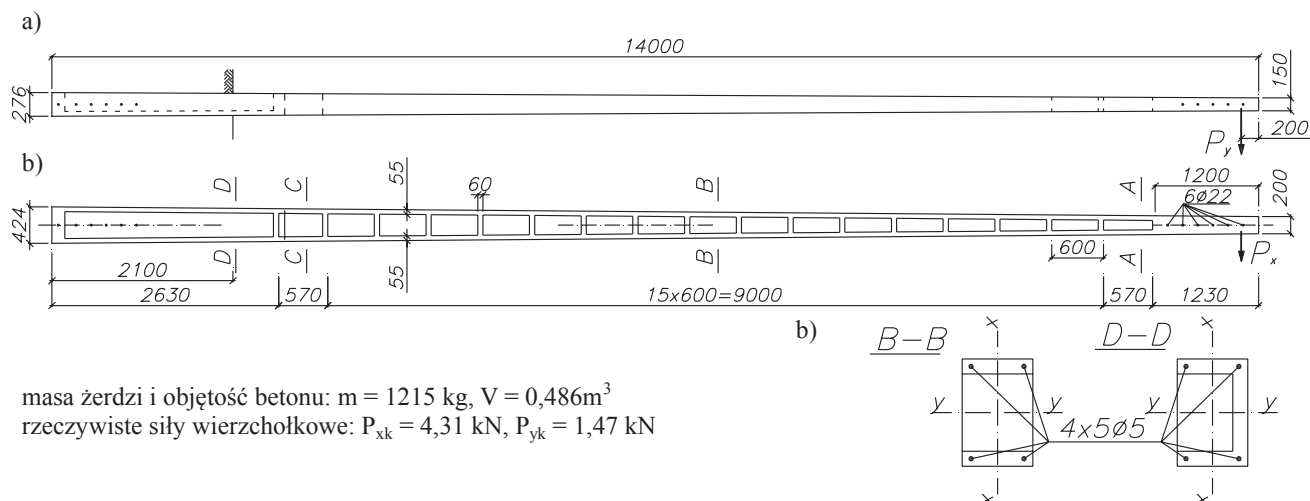
Żerdź strunobetonowa BSW-14/350 jest elementem prefabrykowanym o konstrukcji dwugałęziowej zbieżnym na długości. W części wierzchołkowej żerdź ma przekrój prostokątny, w części środkowej dwugałęziowy (17 otworów w płaszczyźnie większego wymiaru), a w części nasadowej – ceowy (rys. 1). Nośność użytkową żerdzi BSW-14/350 określa znamionowa siła charakterystyczna $P_{yk} = 350$ dN = 3,5 kN (płaszczyzna większej sztywności) przyłożona w miejscu zamocowania poprzeczника (około 0,2 m od góry). W płaszczyźnie mniejszej sztywności nośność charakterystyczna żerdzi wynosi $P_{yk} = 0,3 \times P_{yk} = 1,05$ kN. Rzeczywiste siły wierzchołkowe są nieco większe (rys. 1).

Analizę obliczeniową żerdzi przeprowadzono przyjmując cztery wersje zbrojenia sprężającego podane w tabeli 1. Do obliczeń przyjęto beton klasy C35/45 [5]. Parametry stali sprężającej w postaci wysokowęglowych drutów $\varnothing 5$ mm i splotów $2\varnothing 2,5$ mm oraz drutów zimno ciągnionych, profilowanych $\varnothing 7,5$ mm przyjęto według normy [5].

Tabela 1. Przekroje i liczba cięgien sprężających w różnych wersjach zbrojenia żerdzi BSW-14/350

Numer wersji zbrojenia	Liczba i rodzaj cięgien	Przekrój cięgien	Charakterystyczna siła zrywająca cięgna	Uwagi
		A_p [mm ²]	F_{pk} [kN]	
1	$20\varnothing 5$ mm	392,0	654	żerdź typowa
2	$36 \times 2\varnothing 2,5$ mm	352,8	684	stal wg normy PN-B-03264:1984
3	$32 \times 2\varnothing 2,5$ mm	313,6	608	stal gat. St1470/1670
4	$8\varnothing 7,5$ mm	353,2	590	

Z danych zawartych w tabeli 1 wynika, że najmniejszy przekrój mają cięgna wersji nr 3 (32 sploty $2\varnothing 2,5$ mm).

masa żerdzi i objętość betonu: $m = 1215 \text{ kg}$, $V = 0,486 \text{ m}^3$
 rzeczywiste siły wierzchołkowe: $P_{xk} = 4,31 \text{ kN}$, $P_{yk} = 1,47 \text{ kN}$

Rys. 1. Żerdź BSW-14/350 sprężona cięgnami $20\phi 5 \text{ mm}$: a) kształt podłużny, b) przekroje i rozmieszczenie zbrojenia sprężającego

Najmniejszą siłą zrywającą charakteryzują się cięgna z drutów $8\phi 7,5 \text{ mm}$. Ten ostatni typ cięgien jest bardzo korzystny ze względów technologicznych. Cięgna $\phi 7,5 \text{ mm}$ z drutu profilowanego spełniają wymagania normy [6] w zakresie minimalnej ciągliwości granicznej stali przy zerwaniu.

3. Obliczanie sił wewnętrznych

Siły podłużne i poprzeczne oraz momenty zginające w gałązkach i przewiązkach żerdzi strunobetonowej BSW-14/350 obciążonej w szczycie siłami zastępczymi M_{Ed} , N_{Ed} i V_{Ed} (rys. 2c) można wyznaczyć przyjmując schemat statyczny żerdzi w postaci ramy wielokondygnacyjnej (część środkowa ażurowa) połączonej na górze z prętem zbieżnym o przekroju prostokątnym, a na dole z prętem o przekroju ceowym (część przyziemna). Schemat ten nadaje się również do wyznaczenia ugięcia sprężystego w szczycie żerdzi, pochodzącego od obciążenia zastępczą siłą poziomą $P_k = 3,5 \text{ kN}$ (w rzeczywistych układach konstrukcyjnych linii elektroenergetycznej przyjmuje się $M_{Ed} = 0$ i $N_{Ed} \approx 0$).

W stanach granicznych nośności siły w gałązkach i przewiązkach (część ażurowa żerdzi BSW-14/3,5) można wyznaczyć przyjmując schemat uproszczony z przegubami w miejscach zerwania się momentów (rys. 2a). Siły osiowe N_{1z} i N_{2z} w gałązkach oraz tnące i momenty zginające w gałązkach i przewiązkach w środkowej części żerdzi BSW-14/350 (rys. 2) określają wzory:

$$M_z = z \cdot V_{Ed} + M_{Ed} = z \cdot \gamma_f \cdot P_k + M_{Ed}$$

$$N_{1z} = \frac{M_z}{c_z} + \frac{N_{Ed}}{2}, \quad N_{2z} = -\frac{M_z}{c_z} + \frac{N_{Ed}}{2}$$

$$M_g = \frac{V_{Ed} \cdot a_p}{4}, \quad V_g = \frac{V_{Ed}}{2},$$

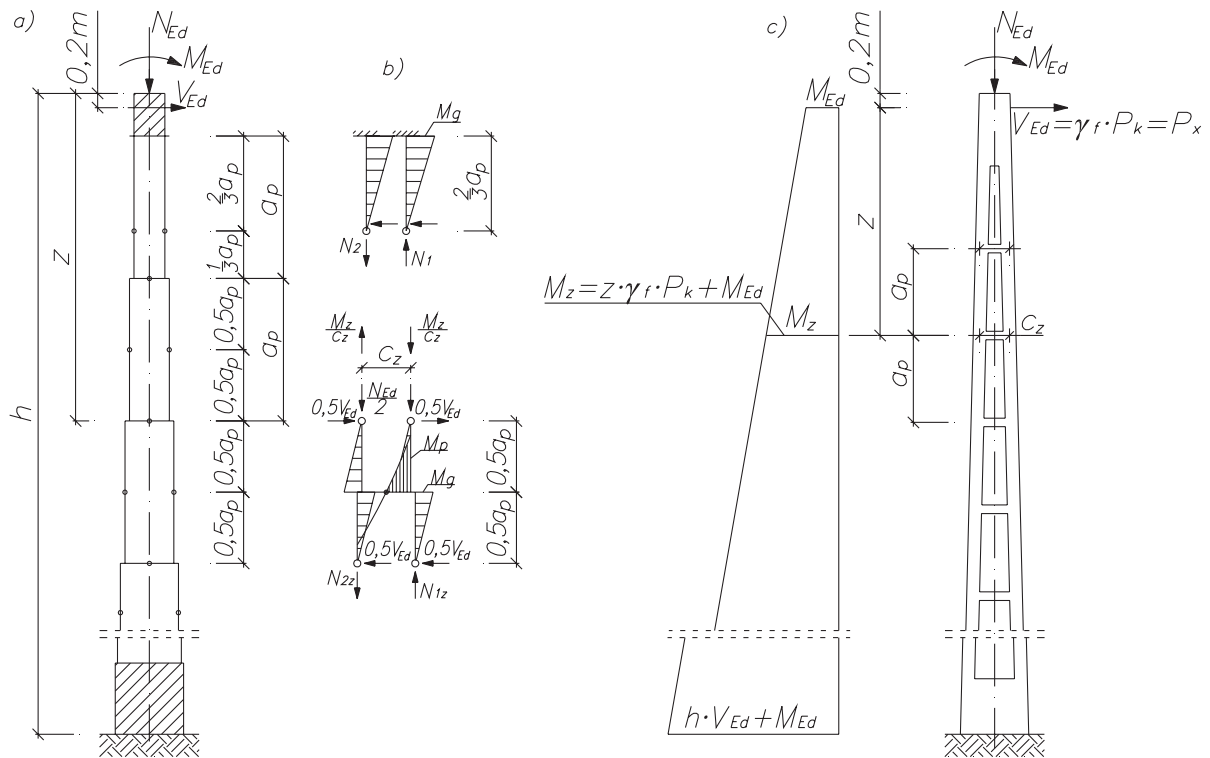
$$M_p = 2M_g = \frac{V_{Ed} \cdot a_p}{2}, \quad V_p = \frac{2M_p}{c_z} = \frac{V_{Ed} \cdot a_p}{c_z}$$

W gałązkach skrajnych moment ma wartość $M_g = V_{Ed} \times a_p / 3$. Ze względu na zmienność kształtu elementu i zmianę sił wewnętrznych, sprawdzenie nośności należy przeprowadzić w kilku przekrojach. W żerdziach elektroenergetycznych z reguły przyjmujemy $M_{Ed} = 0$, a siłę $N_{Ed} \approx 2,5 \text{ kN}$ (ciężar przewodów, izolatorów i poprzecznika) pomijamy jako nieistotną przy bardzo dużym mimośrodku $e_s = M_z / N_{Ed}$ w stosunku do wymiarów poprzecznych żerdzi. Schematem statycznym konstrukcji wsporczej w napowietrznych liniach elektroenergetycznych jest więc długi wspornik (wieża) obciążony w szczycie zastępczą siłą wierzchołkową $\gamma_f \times P_k$, gdzie γ_f jest współczynnikiem obciążenia (obecnie dla wiatru $\gamma_f = 1,5$).

4. Sprawdzenie stanów granicznych nośności i użyteczności

Obliczenia nośności, rysoodporności i ugięcia żerdzi BSW-14/350 obciążonej zastępczą siłą wierzchołkową $P_x = \gamma_f \times P_k$ wykonano w oparciu o przepisy norm [5, 6, 7]. W obliczeniach uwzględniono cztery rodzaje zbrojenia elementu (tab. 1). Miarodajne do obliczeń cztery przekroje żerdzi oznaczono na rysunku 1a jako A-A, B-B, C-C i D-D. Obliczenia sprawdzające wykonano:

- w sytuacji przejściowej w zakresie sprawdzenia stanu naprężenia i nośności gałązek na ściskanie osiowe wywołane siłą sprężającą,
- w sytuacji trwałej:
  - sprawdzenie stanu granicznego nośności na mimośrodkowe rozciąganie i ściskanie gałązek z uwzględnieniem siły sprężającej $P_{m,t}$

Rys. 2. Schemat statyczny do analizy obliczeniowej żerdzi dwugałęziowej typu BSW: a) schemat zastępczy żerdzi w wersji uproszczonej, b) siły osiowe i tnące oraz momenty zginające w gałązkach i przewiązkach, c) schemat do obliczenia momentów zginających żerdzi

- sprawdzenie stanu granicznego nośności na zginanie i ścinanie przewiązek,
  - sprawdzenie stanu granicznego nośności na zginanie i zarysowanie przekroju ceowego w części nasadowej i całej żerdzi w płaszczyźnie mniejszej sztywności (zginanie siłą wierzchołkową $P_y \approx 0,3 P_x$),
  - sprawdzenie stanu granicznego pojawienia się rys w gałązkach mimośrodowo rozciąganych,
  - sprawdzenie stanu granicznego ugięcia z zastosowaniem metody dokładnej i uproszczonej.
- Obliczenia wykonywane w oparciu o przepisy różnych norm [5, 6, 7] niewiele się między sobą różniły.

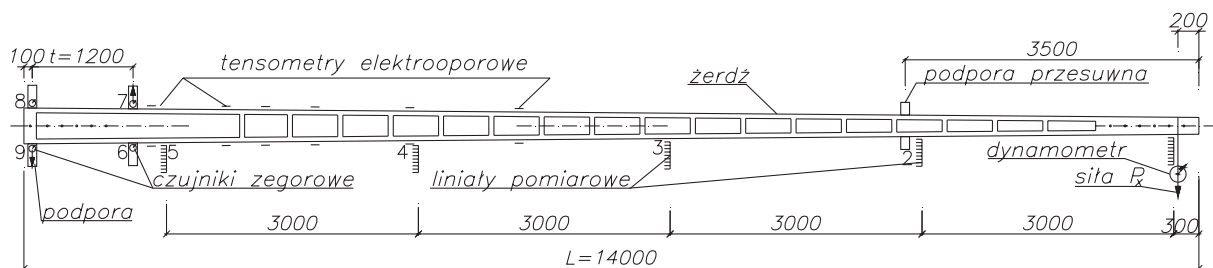
5. Badania doświadczalne

Doświadczalne badania wytrzymałościowe żerdzi typu BSW-14/350 przeprowadzono w Laboratorium Badawczym Instytutu Budownictwa Politechniki

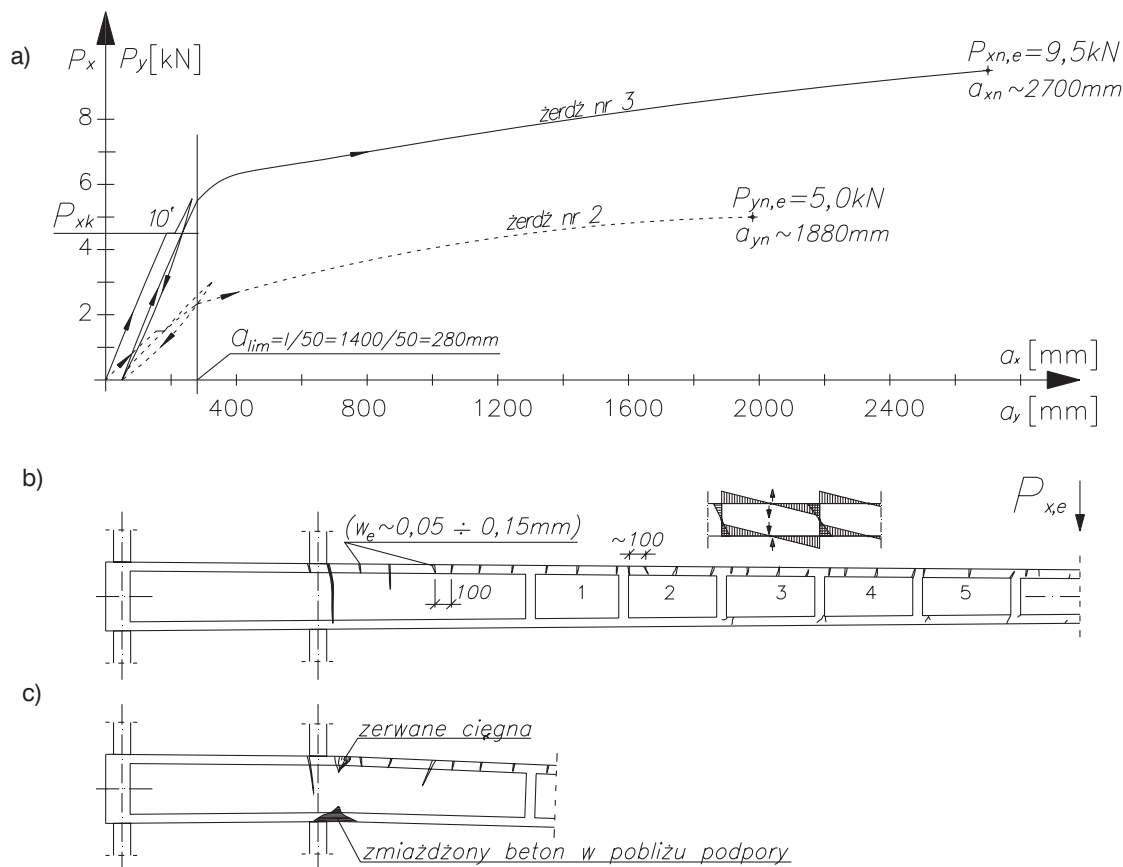
Wrocławskiej na specjalnym stanowisku pokazanym na rysunku 3.

Do badań wybrano losowo cztery żerdzie w zakładzie stosującym zbrojenie w wersji 3 (tab. 1) i jedną żerdź ze zbrojeniem według wersji 4. Badane elementy na stanowisku badawczym podpierano za pomocą stalowych wsporników zamocowanych do posadzki. Siłą wierzchołkową realizowano przy użyciu liny, w którą wpięto siłomierz. Linę zaczepiono do wciągarki suwnicy. Aby zredukować wpływ ciężaru własnego, badane żerdzie podpierano w środkowej części specjalnym wózkiem. Przyjęto program obciążeń składający się z próby sprężystości i próby na zniszczenie [7]. W ramach badań materiałowych wyznaczono podstawowe cechy betonu i stali.

W trakcie obciążania żerdzi mierzono odkształcenia jednostkowe na powierzchni betonu oraz ugięcia i zarysowanie (rejestrowano siłę rysującą i siłę odpowiadającą

Rys. 3. Szkic stanowiska do badań żerdzi BSW-14/350 na zginanie w płaszczyźnie większej sztywności

Rys. 4. Wyniki badań żerdzi nr 3 i nr 2: a) wykresy ugięcia wierzchołka żerdzi nr 3 w funkcji siły P_x działającej w płaszczyźnie większej sztywności i żerdzi nr 2 w funkcji siły P_y działającej w płaszczyźnie mniejszej sztywności, b) położenie i szerokość rozwarcia rys (w_e) zmierzone w elemencie nr 3 przy sile $P_{x,e} = 6,0$ kN, siła rysująca wynosiła $P_{x,c,r} = 5,0$ kN c) miejsce zniszczenia żerdzi nr 3

cą otwieraniu i zamykaniu się rys, a także położenie i szerokość rozwarcia rys). Wyniki badań żerdzi nr 2 i 3 przedstawiono w formie graficznej na rysunku 4.

Na rysunku 4a przedstawiono wykresy ugięcia wierzchołka żerdzi a_x w funkcji przyłożonej siły P_x dla elementu nr 3 i ugięcia a_y w funkcji siły P_y dla elementu nr 2. Na rysunku 4b podano rozmieszczenie i szerokości rozwarcia rys przy sile $P_x = 6,0$ kN, a na rysunku 4c sposób i miejsce zniszczenia żerdzi nr 3. Z wykresu ugięć a_x i a_y widać, że badane żerdzie charakteryzują się dużą odkształcalnością po zarysowaniu (ugięcie maksymalne przy zniszczeniu wynosiło odpowiednio około 2,70 m w kierunku siły P_x i 1,88 m w kierunku siły P_y , co należy uznać za cechę dodatnią żerdzi BSW.

W tabeli 2 podano wybrane wyniki badań doświadczalnych żerdzi BSW-14/350 oraz współczynniki charakteryzujące nośność, rysoodporność i ugięcie elementów. Najważniejsze parametry wymagane w chwili projektowania żerdzi [3], według obowiązującej wówczas normy podano w kolumnach: 6 – współczynnik pewności na zarysowanie $s_{cr} = P_{cr,e} / P_{k,t} \geq 1,25$ (niespełniony dla kierunku siły P_x); 7 – współczynnik pewności na zniszczenie $s_n = P_{n,e} / P_{k,t} \geq 1,80$ (spełniony) i 9 – ugięcie przy sile charakterystycznej $a_e(P_{k,t})$

$\leq a_{lim} = L / 50 = 14000 / 50 = 280$ mm (spełniony). W kolumnach 8 i 14 zamieszczono tzw. współczynniki sygnalizacji zniszczenia w odniesieniu do siły rysującej $P_{n,e} / P_{cr,e} \geq 1,15$ i w odniesieniu do ugięcia przy sile rysującej $a_n / a_{cr,e} \geq 2,0$ (warunki są spełnione). W kolumnie 13 podano wartość współczynnika trwałych efektów zginania $a_{trw} / a_{cr,e} \leq 0,1$, który jest zbliżony do wartości normowej [7].

6. Wnioski

Na podstawie analizy obliczeniowej i badań doświadczalnych strunobetonowych żerdzi dwugałęziowych typu BSW-14/350 sformułowano następujące wnioski:

1. Wszystkie sprawdzane obliczeniowo żerdzie zbrojone w różny sposób (tab. 1) spełniają normowe warunki nośności w sytuacji przejściowej (obciążenie siłą sprężającą) i w sytuacji trwałej (obciążenie parciem wiatru na żerdź i siłą wierzchołkową). Nośność określona doświadczalnie dla elementu ze zbrojeniem 3 (tab. 1) jest wystarczająca (współczynnik pewności na zniszczenie $s_n > 1,8$ – kol. 7, tab. 2).
2. Badane elementy spełniają teoretyczne i doświadczalne warunki odkształcalności w zakresie: ugięcia

granicznego $a_e(P_{k,t}) \leq a_{lim} = L / 50 = 280$ mm wywołanego siłą $P_{k,t} = 4,31$ kN, współczynnika sygnalizacji zniszczenia określonego przez stosunek ugięć $a_n / a_{cr,e} \geq 2,0$ i względnej wartości ugięcia trwałego $a_{trw} / a_{cr,e} \leq 0,1$.

3. Z wykonanych obliczeń wynika niedobór rysoodporności elementów w sytuacji trwałej (otrzymano $N_{Sk} > N_{cr}$ w gałęzi rozciąganej w przekroju środkowym B-B i dolnym C-C – rys. 1). Zakładając, że momenty zginające żerdź (pochodzące od parcia wiatru na izolatory, poprzecznik i żerdź) są obciążeniem krótkotrwałym, można złagodzić wymóg rysoodporności, przyjmując zgodnie z normami [5, 6, 9] możliwość pojawienia się rys prostopadłych pod obciążeniem użytkowym.

4. Doświadczalnie stwierdzono niedostateczną rysoodporność badanych żerdzi w świetle starych przepisów [3]. Pojawienie się pierwszych rys na odcinku nasadowym (przekrój ceowy) i w dolnej strefie dwugałęziowej następowało przy sile $P_{x,cr,e} \cong 5,0$ kN, co odpowiada współczynnikowi $s_{cr} = P_{x,cr,e} / P_{k,t} = 1,16 < 1,25$. W świetle norm [5, 6, 9] obecnie sytuacja taka jest dopuszczalna w przypadku obciążeń krótkotrwałych.

5. Strunobetonowe żerdzie dwugałęziowe typu BSW-12/350 i BSW-14/350 eksploatowane w napowietrznych liniach elektroenergetycznych spełniają wymagania wytrzymałościowe i odkształcalnościowe polskich norm [5, 6, 7, 9] jako słupy przelotowe. Gorzej natomiast zachowują się jako słupy mocne w układach wiełożerdziowych ze względu na małą odporność na skręcanie, co uwidacznia się podczas występowania obfitych opadów mokrego śniegu lub sady katastroficznej w postaci zniszczenia całych pręseł naciągowych. Pozostawienie żerdzi BSW-12/350 i BSW-14/350 przy

remontach kapitalnych linii jest więc niewskazane, tym bardziej że posiadamy w kraju całą gamę żerdzi wirowanych typu E, które mogą je zastąpić.

6. W świetle wymagań trwałości, żerdzie BSW-12/350 i BSW-14/350 w środowisku XC4 [5, 6, 9] mają zbyt małą otulinę zbrojenia sprężającego (grubość gałązek wynosi zaledwie 55 mm – rys. 1, co daje $c_{nom} = 20^{e5}$ mm, czyli $c_{min} = 15$ mm). Według normy [5], żerdzie BSW nie mają więc zagwarantowanego minimalnego, 30-letniego okresu użytkowania.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Kubiak J., Łodo A., Sprężone i częściowo sprężone żerdzie elektroenergetyczne z betonu wirowanego. Inżynieria i Budownictwo Nr 1/96, s. 24–26
- [2] Kubiak J., Łodo A., Michałek J., Żerdzie z betonu wirowanego. Materiały Budowlane Nr 11/2001, s. 79–80 i 116
- [3] Prahł F., Album prefabrykatów żelbetowych i strunobetonowych dla linii niskich i średnich napięć. Symbol T-3808. Tom I i II z aneksami, Biuro Studiów i Projektów Energetycznych ENERGOPROJEKT w Poznaniu, Poznań 1978
- [4] Kończykowski S., Mayzel B., Konstrukcje wsporcze linii napowietrznych. Arkady, Budownictwo – Sztuka – Architektura, Warszawa 1962
- [5] PN-B-03264:2002. Konstrukcje betonowe, żelbetowe i sprężone. Obliczenia statyczne i projektowanie
- [6] PN-EN 1992-1-1:2008. (z aneksem Ap1:2010, NA:2010) Eurokod 2: Projektowanie konstrukcji z betonu. Część 1-1: Reguły ogólne i reguły dla budynków
- [7] PN-87/B-03265. Elektroenergetyczne linie napowietrzne. Żelbetowe i sprężone konstrukcje wsporcze. Obliczenia statyczne i projektowanie
- [8] Kubiak J., Łodo A., Badania cech odkształcalnościowych i wytrzymałościowych żerdzi strunobetonowych BSW-14/350. Raport Instytutu Budownictwa Politechniki Wrocławskiej, seria SPR 68/1989, Wrocław 1989
- [9] PN-EN 12843:2008. Prefabrykaty z betonu. Maszty i słupy

Tabela 2. Zestawienie wyników badań

Numer elementu, kierunek obciążania	Wartości teoretyczne		Wartości i wskaźniki doświadczalne (indeks e)										
	$P_{k,t}$	$P_{n,t}$	$P_{n,e}$	$P_{cr,e}$	s_{cr}	s_n	$P_{n,e} / P_{cr,e}$	$a_e(P_{k,t})$	$a_{cr,e}$	a_{trw}	a_n	$a_{trw} / a_{cr,e}$	$a_n / a_{cr,e}$
	kN				–	–	–	mm					–
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1, P_x	4,31	7,75	9,6	5,0	1,16	2,23	1,92	155	248	26	2300	0,10	9,27
2, P_y	1,47	2,65	5,0	3,4	2,24	3,40	1,52	150	350	20	1880	0,06	5,37
3, P_x	4,31	7,75	9,5	5,0	1,16	2,20	1,90	215	275	30	2700	0,11	9,82
4, P_x	4,31	7,75	8,6	5,0	1,16	2,00	1,72	160	200	20	1850	0,10	9,25

Oznaczenia w tabeli:

$P_{k,t}$ – teoretyczna siła charakterystyczna z obliczeń,

$P_{n,t}$, $P_{n,e}$ – teoretyczna siła niszcząca z obliczeń i siła niszcząca z badań (eksperymentalna),

$P_{cr,e}$ – siła rysująca z badań,

$s_{cr} = P_{cr,e} / P_{k,t} \geq 1,25$ – współczynnik pewności na zarysowanie wg norm w czasie projektowania [3],

$s_n = P_{n,e} / P_{k,t} \geq 1,80$ – współczynnik pewności na zniszczenie,

$P_{n,e} / P_{cr,e} \geq 1,15$ – stosunek siły niszczącej i rysującej (współczynnik sygnalizacji zniszczenia przez zarysowanie),

$a_e(P_{k,t})$ – ugięcie wierzchołka (doświadczalne) przy sile charakterystycznej $P_{k,t}$ nie większe od a_{lim} ,

$a_{cr,e}$ – ugięcie przy obciążeniu rysującym,

a_{trw} – ugięcie trwałe pozostające po próbie sprężystości,

a_n – ugięcie maksymalne tuż przed zniszczeniem,

$a_{trw} / a_{cr,e} \leq 0,1$ – współczynnik trwałych efektów obciążania,

$a_n / a_{cr,e} \geq 2,0$ – stosunek ugięcia przy zniszczeniu do ugięcia przy sile rysującej $P_{cr,e}$ (współczynnik sygnalizacji niszczenia).